

Gure Agenda Bateratua eta kontratu soziala berritzea

2030 Agenda
eta multilateralismo eraginkorra eta tokikoa

Mariano Aguirre

2023ko otsaila

COLECCIÓN
ERRONKAK 1
BILDUMA

Erronkak argitalpen bildumaren aurkezpena

2023tik aurrera, Eusko Jaurlaritzaren Trantsizio Sozialaren eta 2030 Agendaren Idazkaritza Nagusiak bultzatu nahi duen *Erronkak* argitalpen-bilduma inauguratzen du Mariano Aguirrek sinatutako lan honek. Egileak Antonio Guterres Nazio Batuetako idazkari nagusiak 2021eko irailean aurkeztutako *Gure Agenda Komuna* txostenaren edukia aztertzen du, gaurkotasanaren eta potentzialtasunaren ikuspuntutik.

Erronkak bildumaren asmoen adierazpen gisa, abiapuntu egokia da. NBEko idazkari nagusiaren txostena oso dokumentu garrantzitsua da. Aurrean ditugun erronka politiko, ekonomiko, ingurumeneko eta sozial handien laburpena eskaintzen du, baita haien arteko harremanarena ere. Ekintzaren Hamarkadako lehen urteetan multilateralismoari, globalizazioari, lokalizazioari, gazteriarri edo kontratu sozialaren kontzeptuari buruz hausnartzeko aukera ematen du.

Argitalpen bilduma honen helburu nagusia, hain zuzen ere, 2030 Agendak munduaren historiaren une zehatz honetan planteatzen dizkigun erronka handiak hobeto ulertzeko eta horiei aurre egiteko argudioak eskaintzea da. Azken batean, egungo bidegurutzearen erdian, hausnarketa partekaturako gune bat sortzea. *Erronkak* bildumaren xede hori argitalpen bakoitzaren ezaugarri izango diren irizpideen arabera garatuko da.

Lehenik eta behin, eta esan bezala, zenbaki bakoitzean jorratuko den gaiak Garapen Jasangarrirako Helburuei lotutako erronka handienetako bati helduko dio. Gai bakoitzaren trataera horrek bi irizpide bete beharko ditu: horien esanahia eta garrantzia ulertzen laguntzea, eta eskatzen dituen eraldaketa praktikoak ulertzen laguntzea.

Bilduma honetan argitaratzen diren idazkien estiloa honako hau izango da: gizarte osoarentzat helburu garrantzitsu eta/edo premiazko gisa duten garrantziagatik, konplexuak izan daitezkeen gaiak pedagogikoki azaltzea eta "deskonposatzea". Helburu horiek ezagutzea eta ulertzea merezi dute, herritarren inplikazioa izan dezaten, eta gizarte-kontratu baliagarri baten parte izan daitezke.

Dibulgazio-helburu beraren ildotik, *Erronkak* argitalpen-bilduman erreproduzituko diren dokumentuen luzapena gehienez 11.000 hitzetara mugatuko da. Hau da, lehen zenbaki hau bezala, gehienez 20 orrialdeko testu-formatu honetan.

Bilduma hau zinegotzien, alkateen, erakunde guztietako kargu publikoen, administrazio guztietako teknikarien, edozein hezkuntza-eremutako irakasleen edo gizarte zibileko erakundeetako kide diren pertsonen jarduerarako baliagarria izateko pentsatuta dago. Azken finean, argitalpen-bilduma honek informazio- eta dokumentazio-iturri izan nahi du 2030 Agendaren esparruaren inguruko guztia gehiago eta hobeto ezagutu nahi duen edozein pertsonarentzat edo erakunderentzat.

Ikuspegi horretatik, *Erronkak* bildumak gaiak azaltzeko irizpide zehatz bat planteatuko die argitalpen bakoitzaren egileei. Eusko Jaurlaritzak behin eta berriz esan du GJHekiko konpromisoa "gauza zehatzen metodologiaren bidez" gauzatu behar dela. "Abstrakzio gutxiago eta gauzatze gehiago" "Ekintzaren Hamarkadak" planteatzen duen presa ondo laburbiltzen duen formulazioa izan liteke.

Esparru horretan, eta irizpide horiek kontuan hartuta, *Erronkak* argitalpen-bilduma abiarazi da. 2023rako aurreikuspenen arabera, lehen lau zenbakiak argitaratuko dira. Horretaz gain, hurrengo hirurek giza garapen iraunkorrek eta solidarioarekin batera doazen hiru erronka nagusiren gakoak deszifratzen saiatuko dira: eraldaketa soziala, eraldaketa energetiko-klimatiko eta eraldaketa ekonomiko-digitala.

Argitalpen bakoitzean azaltzen diren analisiak, gogoetek, argudioek edo proposamenek ez dute nahitaez Eusko Jaurlaritzaren ikuspuntua adieraziko, egileena bakarrik baizik. Nolanahi ere, aldeztu behar da horiek guztiak gogoeta-ariketa zintzoak izango direla, eta eztabaida eta delibrazio partekaturako oinarria izango direla, ekintza itunduko espazioak bilatzean.

Trantsizio Sozialaren eta 2030 Agendaren Idazkaritza Nagusia

2023ko otsailaren 6a

Gure Agenda Bateratua eta kontratu soziala berritzea

2030 Agenda eta multilateralismo eraginkor eta lokala

Laburpen exekutiboa

2021eko irailean, Antonio Guterres Nazio Batuen idazkari nagusiak *Gure Agenda Bateratua* txostena aurkeztu zuen: "dauden akordioen ezarpena bizkortzeko pentsatua, Garapen Jasangarrirako Helburuak (GJH) barne".

Gure Agenda Bateratua hainbat erronka politiko, ekonomiko, ingurumeneko eta sozial laburbiltzen eta lotzen ditu, eta *sistema aldeaniztunetik ekintza-ildoak* proposatzen ditu estatuentzat, sektore pribatuarentzat, nazioarteko erakundeentzat eta agentzientzat, nazioz azpiko eta tokiko agintarientzat eta gizarte zibilarentzat, Nazio Batuekin erdigunean.

Ekintza horien helburua da multilateralismo hori goitik behera eta alderantziz osatzea, XXI. mendean konpondu beharreko errealitate eta arazo ugarietara egokitutako *kontratu soziala berrituz*. Idazkari nagusiak aurretik beste kontratu sozial bat aipatu zuen, adibidez, Hegoafrikan, 2020ko uztailan.

Lan honek *Gure Agenda Bateratua* eragin duen testuinguru politiko, ekonomiko eta soziala aztertzen du, baita hori oinarritzen den ikuspegi metodologikoak eta estatuz azpiko eta tokiko eragileei ematen dien zeregin nabarmena ere. GJHen kasuan, gomendatutako ekintza asko tokiko mailan erabaki, gauzatu eta kudeatzen dira, nahiz eta Estatuak izan Nazio Batuekin konpromisoa hartzen duena esparru horretan, lan honek Euskadiren kasua eta 2030 Agenda GJHen garapenean eta betetzean betetzen ari den zeregina azpimarratzen ditu.

Bestalde, arreta berezia jarri da idazkari nagusiak kontratu sozial berri bati buruz egiten duen proposamenean, egiturazko aldaketan politiken ardatz nagusi gisa.

Guterres idazkari nagusiaren txostena *komplexutasunaren teoriaren* ikuspegitik egin da, eta hainbat eragileren arteko lotura, dinamikak, sortzen diren ustekabeko ondorioak, eragiten duten ziurgabetasuna eta prozesu ez-linealei buruzko erabakiak hartzeko erronka aztertzen ditu.

Era berean, tresna gisa *Antropozenoaren teoria* erabiltzen du: lehen aldia da gizateriaren historian, non biosferaren oraina eta etorkizuna giza ekintzaren mende dauden. Planetako leku baztertuenetan ere bizi da, eta nahi ez diren ondorioak eragiten ditu, batzuk iraupen luzekoak eta beste batzuk atzerazekin, *ondasun publiko eta komun globaletan*.

Txostenak, halaber, *prebentzioaren gaineko ikuspegi sendoa* hartzen du, bai gatazka armatuei dagokienez, bai pandemiei, ingurumen-inpaktuei eta finantza-krisiei dagokienez, eta kezka handia sortzen du gazteriarekiko eta etorkizuneko belaunaldien esku uzten ari den munduarekiko.

Gure Agenda Bateratua, zuzenean edo zeharka, azken hamarkadan adituek eta erakundeek egindako txosten eta analisi batzuetan oinarritzen da, eta horiekin bat dator. Txosten eta azterketa horien adibide batzuk aurkezten ditugu hemen, nagusi den eredu ekonomikoan aldaketak egiteko beharrari, Estatuak berreskuratu behar duen paperari, gobernagarritasunari eta pertsonak politika publikoen eta sektore pribatuaren erdigunean jartzeari buruzkoak.

1. Garapen Jasangarrirako Helburuak ezartzea

2021eko irailean, NBEko idazkari nagusi Antonio Guterresek Estatuei eta nazioarteko sistema-ko beste sektore batzuei zuzendutako bigarren agintaldirako programa aurkeztu zuen: *Gure Agenda Bateratua*: “dauden akordioen ezarpena bizkortzeko pentsatua, Garapen Jasangarrirako Helburuak (GJH) barne”¹.

Gure Agenda Bateratua COVID-19aren pandemiak eragindako krisi globalaren eta Ukrainako gerraren artean dago. Azken hori oraindik hasi gabe zegoen arren, idazkari nagusiak (UNSG, ingelesezko akronimoan) arreta berezia eskaini zien bakearen gaiari (GJHen 16. helburua) eta gatazkak prebenitzeko munduko sistema bat ezartzeari. “*Gure Agenda Bateratuaren* ardatz dira Garapen Jasangarrirako 2030 Agenda eta GJHak”. Helburu horiek “integratuak eta zatiezinak dira, eta garapen jasangarriaren hiru dimentsioak batzen dituzte: ekonomikoa, soziala eta ingurumenekoa. Hala, txosten honetan proposatzen diren neurri askok helburuen lorpena bizkortu nahi dute, batez ere COVID-19aren pandemiak eragindako gabezien eta atzerapenen argitan”.

UNSGk lehentasunezko sei gai planteatzen ditu bere dokumentuan:

Lehenik eta behin, *munduko elkartasunaren* eta guztion onerako lan egiteko modu berrien *alde egitea*. Hasteko, COVID-19aren pandemiaren aurkako txertaketa-plan bat egin behar da, txertoak eskuratzeko aukerarik ez duten milioika pertsonari zuzendua. Era berean, premiazko neurriak hartzea planeta suntsitzen duen krisi hirukoitzari aurre egiteko, hots, “klimaren disrupzioari, biodibertsitatearen galerari eta kutsadurari”.

Bigarrenik, *gobernuen eta herritarren arteko kontratu soziala* berritzea, “konfiantza berrezartzeko eta giza eskubideen ikuspegi zabal bati heltzeko”, arreta berezia jarritz emakumeen eta neskatuen inklusioan. Era berean, gobernantza hobetzea ondasun publiko hobeak emateko, eta gizarte-babesaren, osasun-estalduraren, hezkuntzaren, lanbide-heziketaren, lan duinaren, etxebizitzaren eta Internetarako sarbidearen unibertsalizazioa lortzea.

Hirugarrenik, *politikari, komunikazioari eta aurrerapen zientifikoari eragiten dioten albiste faltsuei* aurre egitea, gertaerei, zientziari eta ezagutzari buruzko adostasun bateratua eta enpirikoa defendatuz. UNSGk dio “behingoz amaitu behar da, zientziaren aurkako gerra”.

Laugarrena, *oparotasun ekonomikoa eta aurrerapena neurtzeko modua zuzentzea*. Irabaziak “pertsonek eta gure planetaren kontura lortzen direnean, hazkunde ekonomikoaren benetako kostuaren panorama osatugabea sortzen da”. Bereziki, barne-produktu gordina (BPG) erreferentzia nagusi gisa hartzeak “ez du islatzen enpresa-jarduera batzuek sortzen duten giza eta ingurumen-suntsiketa”.

Bosgarrenik, *gehiago lan egitea gazteen eta etorkizuneko belaunaldien alde, gizateria etorkizuneko erronkei aurre egiteko prestatuz*. Txostenak gomendioak ematen ditu gazteek parte hartzeko modu baliotsuak, anitzak eta eraginkorrak izan ditzaten, adibidez, “ordezkaritza politiko hobea eta hezkuntzaren, lanbide-heziketaren eta etengabeko ikaskuntzaren eraldaketa”.

Seigarrena, *alde anitzeko sistema sendoagoa, interkonektuagoa eta inklusiboagoa izatea, estatuz gaindiko mailetatik hasi eta tokikoetaraino*, Nazio Batuen ardatzean. *Multilateralismo eraginkorra* NBE erronka globaletara egokitzeke gai izatearen mende dago. Garrantzi berezia du UNSGk, nazioarteko lankidetzaz Nazioarteko Zuzenbideak gidatuta egotea proposatzen baitu.

¹ Aipamen guztiak *Gure Agenda Bateratuari* dagozkio, idazkari nagusiaren txostena, New York, urria, 2021. <https://www.un.org/es/content/common-agenda-report/assets/pdf/informe-nuestra-agenda-comun.pdf>

2. Multilateralismoa eta lokalizazioa

Azken urteotan adostasun sendoa lortu da multilateralismoaren eta arauetan oinarritutako ordena liberala deritzonaren krisiari buruz, II. Mundu Gerraren ondoren diseinatu zen bezala. Krisi hau arazo existentsiala da Nazio Batuentzat eta haren agentzientzat, akordioen bidez funtzionatzen duen nazioarteko gizarte bat sustatzeaz eta kudeatzeaz arduratzen baitira.

Guterresek adierazi du multilateralismoak “inklusiboagoa izan behar duela, Estatu guztiei ekintza kolektiboetan parte hartzeko benetako aukera eskaini behar diela eta garapen bidean dauden herrialdeek mundu mailan hartzen diren erabakietan eragin handiagoa izan dezaten ahalbidetu behar duela”. Solaskide ugari ere izan behar ditu:

“Gobernu arteko erakundeak, parlamentuak, nazioz azpiko agintariak (hiriak eta tokiko eta eskualdeko gobernuak), gizarte zibila, erakunde konfesionalak, unibertsitateak, ikertzaileak eta espezialistak, sindikatuak, sektore pribatuak eta industrialak, eta tokiko eta herriko mugimenduak, hala nola emakumeek eta gazteek zuzendutakoak”.

Txostenaren arabera, Nazio Batuen Idazkaritza Nagusiaren eta eragile nazional, erregional eta globalen (gizarte zibila barne) arteko lankidetzak lortzeko, Nazio Batuen Lankidetzak Elkarteentzako Bulegoa² sortuko da. Atal honetan, UNSGk honako hau proposatzen du:

- a. *bakerako agenda* berri bat onartzea³;
- b. espazio ultralurtarrari buruzko elkarriketa aldeaniztunak izatea;
- c. Itun Digital Globala hitzartzea;
- d. Bi urtez behingo goi-bilera egitea 20ko Taldeko eta Ekonomia eta Gizarte Kontseiluko kideen, idazkari nagusiaren eta nazioarteko finantza-erakundeetako buruen artean; eta
- e. Etorkizunaren Goi-bilera egitea, etorkizunera begira adostasun global berri bat eratzeko.

Proposamen horietarako, UNSGk adierazi du beharrezkoa dela “alderdi interesdun guztiek parte-hartze handiagoa izatea” eta tokiko eta eskualdeko gobernuak buruzko aholku-talde bat izatea. Izan ere, txostena egiteko hainbat eragile globali egindako kontsulta ugarien artean, eta “multilateralismo interkonektatuago eta inklusiboago” batean sakontzeko, idazkari nagusiak eta bere taldeak elkarriketak izan zituzten gizarte zibilarekin, parlamentariarekin, sektore pribatuarekin, buruzagi azpinaizionalekin eta hiri-sareekin, besteak beste.

Multilateralismo berri bat izatearen eta tokiko gobernuen eta komunitateen zereginaren arteko harremanari esker, teoria eta praktika berriak sortzen ari dira *lokalizazioaren* gero eta pisu handiagoari buruz. Espainiaren kasuan, Autonomia Erkidegoen konstituzio-antolamenduak lotura hori errazten du⁴. Estatuak, Espainian eta, oro har, ordenamendu federala duten estatuetan, kanpo-politikako eskumenak baditu ere, zenbait esperientzia eta azterlanek adierazten dute udalek, tokiko gobernuak eta hiriek nazioarteko harremanen diseinuan eta jardunbideetan eragina dutela edo izan dezaketela⁵. Adibidez, Estatu Batuetako 61 hiri eta 12 estatu, gehi Puerto Ricoko Estatu Elkartua, atxiki

2 Lankidetzak Elkarteentzako Nazio Batuen Bulegoari buruz ikus <https://www.un.org/es/partnerships/>

3 1992ko ekainean, Boutros-Boutros Ghali Nazio Batuen Idazkari Nagusiak “Bakerako agenda bat” izeneko dokumentua argitaratu zuen, Gerra Hotzaren ondoren Nazio Batuek diplomazia prebentiboan eta munduan bakea ezarri eta mantentzean zuten zereginari buruzkoa. Bakerako Agendak barne gatazkak planteatzen zituzten errotrak aztertu zituen, NBERen Sorrerako Gutunean jasotako esku-sartzerik ezaren printzipioari, genozidio eta giza eskubideen urraketa masiboen kasuetako bake-operazioei eta gatazkaren osteko egoeran bakea eraikitzeari buruzkoak. <http://www.un-documents.net/a47-277.htm> Ikusi Joana Abrisketaren analisia Ekintza Humanitarioaren eta Garapenerako Lankidetzaren Hiztegian, Hegoa/Lcaria argitaletxean, Bilbao – Bartzelona, 2000. <https://www.dicc.hegoa.ehu.es/listar/mostrar/179>

4 Ikus Gizarte Eskubideen eta 2030 Agendaren Ministerioa, *2030 Agendaren Lokalizazioa bultzatu eta indartzea. 2030 Agenda inplementatzeko tokiko eremuan politikak garatzea*, <https://sdgs.un.org/partnerships/impulso-y-fortalecimiento-de-la-localizacion-de-la-agenda-2030-desarrollo-de-politicas>; 2030 Agendaren lokalizaziorako gida, Espainiako Udalerrien eta Probintzien Federazioa, 2022.

http://www.femp.es/sites/default/files/multimedia/guia_localizacion_agenda_2030_con_presentacion.pdf; y Contribución Vasca a la Agenda 2030 para el Desarrollo Sostenible, Lehendakaritza. <https://www.euskadi.eus/agenda-2030-para-el-desarrollo-sostenible/web01-s1leheki/es/>

5 Benjamin Leffel, “Principles of Modern City Diplomacy and the Expanding Role of Cities in Foreign Policy”, *Journal of International Affairs, University of Columbia*, Nueva York, ekainak 14, 2022.

<https://jia.sipa.columbia.edu/principles-modern-city-diplomacy-and-expanding-role-cities-foreign-policy>

zitzaizkion klima-aldaketari buruzko Parisko Akordioari, Donald Trump presidenteak bere herrialdea akordio horretatik aldentzea erabaki zuenean. Aldi berean, garai hartako Kaliforniako gobernadore Jerry Brownek hitzarmen bat sinatu zuen Txinako gobernuarekin karbono-isuriak murrizteko⁶.

Hego Amerikan, Estatuak eta unitate azpinazionalak artikulatzen dituzten hainbat herrialdetako esperientziak daude. Eskualdeko herrialdeek baterako lanerako espazioak sortu dituzte, Kanpo Harremanetarako Ministerioek koordinatuta, estatuaz azpiko eta estatuko mailen arteko artikulazio-ardatz gisa, kanpo-politika diseinatze/gauzatzeko⁷.

Aditu batzuek paradiploiazia edo protodiploiazia edo bigarren mailako kanpo-politika deitzen diete esperientzia horiei. GJHen kasuan, gomendatutako ekintza asko tokiko mailan erabaki, gauzatu eta kudeatzen dira, nahiz eta Estatuak izan Nazio Batuekin konprometitzen dena⁸.

“Gobernu nazionalak subiranotasunak eta baliabideetarako sarbidea babesteko prestatzen ari diren testuinguru honetan –adierazi du Emilia Saiz Hiri Batuen eta Tokiko Gobernuen idazkari nagusiak (UCLG, ingelesezko sigletan)–, tokiko eta eskualdeko gobernuak aliatu nagusiak dira zaintza-agenda bat definitzeko, sistema aldeaniztunaren oinarriak berreraikitzen lagunduko duena, garapen unibertsal, iraunkor eta inklusiboaren eredu baterantz”⁹.

Euskadi eta 2030 Agenda

2030 Agendaren Lehentasunen Euskal Programak adierazten duenez, “Euskadin bizikidetzak adiskidetzatua eraikitzen da, eta herrialde aurreratuen artean dago, gizarte-koherentsia eta giza garapenaren indize onenak dituzten artean. Ezinbestekoa da gizarte-kontratuaren kultura indartzea eta haren adostasunak sendagoak eta zabalagoak egitea. Ikuspegi horretan, 2030 Agenda –indarkeriaren aurrean Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsala izan den bezala– mundu iraunkor eta solidario bat partekatzeko erreferentzia unibertsal bihurtzen da. 2030 Agenda izan daiteke gure kontratu soziala berritzeko oinarria eta muina”. Iturria:

https://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/prioridades_agenda2030/eu_def/adjuntos/EUS-Programa-prioridades.pdf

2022ko urrian, Local 2030 Koalizioa plataformaren idazkaritza inauguratu zen Bilbon. Plataforma horren helburua da 2030 Agendan jasotako Garapen Jasangarrirako Helburuak aurkitzea, Amina J. Mohammed Nazio Batuetako idazkariorde nagusia eta Garapen Jasangarrirako Nazio Batuen Taldeko presidentea bertan zirela. Maimunah Mohd Sharif NBE-Habitatego zuzendari exekutiboak eta Local 2030 Koalizioko presidentekide iraunkorak inaugurazioan azaldu zuten, “lokalizatorako bultzada Agenda 21ekin hasi zen, Milurteko Garapen Helburuekin eboluzionatu zuen eta 2030 Agenda eta haren Garapen Jasangarrirako Helburuak lortzeko benetako indar eragile bihurtu da. 2030aren ondorengo Agendan, lokalizazioa funtsezko elementua izatea espero dugu, eta ez inplementazio-tresna hutsa, multilateralismo inklusiboaren printzipioaren benetako adierazpena”. Local 2030 Koalizioa espazio partekatua da tokiko eragile guztiak mobilizatzeko, konprometitzeko eta ahalduzko, Garapen Helburuen kokapena indartzen laguntzeko. Iturria: “Amina Mohammed andreak Local 2030 Koalizioa plataformaren Idazkaritza inauguratu zuen Bilbon”, *NBE Berriak*, urriaren 31, 2022. <https://news.un.org/es/story/2022/10/1516527>

6 David Freeman Engstrom y Jeremy M. Weinstein, “What If California Had a Foreign Policy? The New Frontier of States’ Rights”, *The Washington Quarterly*, 2018ko udaberria, 27. or. https://law.stanford.edu/wp-content/uploads/2018/03/TWQ_Spring2018_EngstromWeinstein.pdf

7 Stella Juste, “Repensando la política exterior desde la mirada subnacional”, *Equilibrium Global*, 2020ko abenduaren 12a.

8 Martin Klatt y Birte Wassenberg, “Secondary foreign policy: Can local and regional cross-border cooperation function as a tool for peace-building and reconciliation?”, *Regional & Federal Studies*, 27. liburukia, 3. zenbakia, 2017. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13597566.2017.1350652?journalCode=frfs20>

9 Emilia Saiz, “The Moment of Local Multilateralism”, *SDG Knowledge Hub*, IISS, Winnipeg, ekainaren 26a, 2022. <https://sdg.iisd.org/commentary/guest-articles/the-moment-of-local-multilateralism/>

3. Funtsezko hamabi konpromiso

Nazioarteko komunitateari ere hamabi konpromiso hartzea proposatzen dio txostenak:

1. Inor atzean ez uztea, giza eskubideak ardatz dituen kontratu sozial berri baten bidez.
2. Planeta babestea.
3. Bakea sustatzea eta gatazkak prebenitzea.
4. Nazioarteko Zuzenbideari men egitea eta justizia bermatzea.
5. Emakumeengan eta neskenengan zentratzea.
6. Konfiantza sustatzea informazio publikoaren osotasuna sustatzen duen munduko jokabide-kode baten bidez, eta pertsonen erakunde publikoekin eta oinarrizko zerbitzuekin duten esperientzia hobetzea.
7. Lankidetzaren digitala hobetzea.
8. Nazio Batuen modernizatzea.
9. Erakundearen finantzaketa iraunkorra bermatzea.
10. Aliantza bultzatzea, Nazio Batuen eta eskualde-erakundeetako burutzen arteko urteko bileren bidez. Parlamentuekiko, nazioaz azpiko agintariekiko eta sektore pribatuarekiko elkarreragin sistematikoa sustatzea. Gizarte zibilaren puntu fokalak sortzea Nazio Batuetako erakunde guztietan. Nazio Batuen Lankidetzaren Elkarteentzako Bulegoa arduratuko da sarbidea eta inklusioa sendotzeaz, baita irisgarritasun digitala ere.
11. Gazteei entzutea eta haiekin lan egitea.
12. Larrialdietako Plataforma bat antolatzea munduko krisi konplexuei erantzuteko. Bost urtean behin Nazio Batuen txosten bat argitaratzea, aurreikuspen estrategikoari eta arrisku globalei buruzkoa. Osasun publiko globala sustatzea.

UNSGk erreferentzia gisa hartzen ditu *ondasun publiko globalen* kontzeptua (gizarte globalari mesede egiten diotenak, hala nola munduko osasuna, informazioa, munduko ekonomia, ingurumen osasuntsua, zientzia, bakea, ondare digitala) eta *ondasun komun globalak* (gizateriak partekatzen dituen eta pertsona guztiei mesede egiten dieten baliabide naturalak edo kulturalak. Hauek dira nagusiak: itsas zabala, atmosfera, Antartika eta mugaz haraindiko espazioa). Kontzeptu horiek, alde batetik, gizarte-babeseko sistemekin lotzen dituzte, GJHak lortzeko. Bestetik, giza eskubideen eta genero-berdintasunaren zentraltasunarekin.

4. Testuingurua

Gure Agenda Bateratua txostenak hainbat ezaugarri kontzeptual ditu, eskualde, estatu eta nazioarte mailan garrantzi berezia ematen diotenak. Txostenak ez du zuzenean lantzen neoliberal izenez ezagutzen den eredu ekonomikoa, azken lau hamarkadetan gizarte- eta lan-ondorio larriak eta desberdintasunaren neurrigabeko igoera eragin zituenena. Hala ere, oparotasun ekonomikoa neurtzeko moduei buruzko laugarren puntua eredu ekonomikoa nagusiari buruzkoa da.

Era berean, 12 Konpromisoetan, funtsezko gaiak lotzen ditu indarrean dagoen eredu ekonomikoa aldatzearekin: eredu ekonomikoetan ingurumena kontuan hartzea, nazioarteko zerga-sistema erreformatzea, finantza-integritateari eta legez kanpoko finantza-fluxuen aurkako borrokari buruzko baterako egitura bat sortzea, eta finantzaketa jasangarria bermatzea munduko ekonomia jasangarri, inklusibo eta erresiliente baterako.

Gai horiek integratzean, eredu ekonomikoetan egiturazko aldaketak proposatzeko joeraren barruan kokatzen da Txostena. Eredu horiek, tradizio politiko eta ekonomiko kritikoan bazeuden ere, leku gehiago irabazi zuten 2008ko finantza-krisietatik eta 2020ko pandemiatik aurrera.

Lau hamarkadatan zehar, neoliberalismoak honako hauek azpimarratu ditu: Estatuaren zeregina murriztea, sektore pribatuaren funtzionamendu aserako desarautzea, erakunde sindikalei tartea kentzea eta ekimen indibiduala sustatzea. David Harveyk honela definitzen du: “politika ekonomikoaren teoria bat da, eta proposatzen du giza ongizateak aurrera egin dezakeela banakako enpresa-gaitasunak eta -askatasun indibidualak, jabetza pribatuaren, merkatu librearen eta merkataritza askearen eskubide sendoak dituen erakunde-esparru baten barruan askatzen badira. Estatuaren zeregina da praktika horiek gauzatzeko testuinguru instituzional egoki hori sortzea eta zaintzea”¹⁰.

Neoliberalismoa Ongintzako Estatuaren politiken aurka joan da. Itun hori sektore pribatuaren eta lan-sektorearen (sindikatuak ordezkatuta) arteko elkarrizketa sozialetik sortu da, Estatuarekin, zerbitzuen bitartekari eta hornitzaile gisa, zerga-sistema progresibo eta politika publiko baten bidez. Horren ondorioz, desberdintasunak gora egin du, lana prekarizatu egin da eta zerbitzu publikoen hornidura murriztu egin da osasunean, hezkuntzan, etxebizitzan eta lanean.

Eredu hori mundu osoan aplikatu zen, salbuespen gutxirekin. Eragina oso handia izan zen bai estatu ongarrri egituratua zuten herrialdeetan, adibidez, Erresuma Batuan, bai politika eta azpiegitura publiko eskasak zituzten hegoaldeko herrialdeetan, non inpaktua askoz ere larriagoa izan baitzen. Era berean, harreman berri bat ezarri zen planetaren iparraldeko eta hegoaldeko aldean artean: ekonomia aurreratuetan, industria-sektorea partzialki edo guztiz desegin zen, ekoizpen-plantak Txinara, Vietnamera, Mexikora, Indiara eta soldata apalagoko beste herrialde batzuetara eramateko.

Estatu Batuetan eta Europako hainbat herrialdeetan, ekoizpenaren deslokalizazioak, giza eskulana ordezkatzen duen robotizazioarekin batera, errotik aldatu zituen milioika pertsonaren eta familiaren bizitza eta belaunaldien arteko enplegu-zikloa. Aldi berean, goi-teknologian puntakoak diren industrien garapenak, batez ere informazioaren eta digitalizazioaren eremuan, desberdintasuna sortu zuen nazioartean lehiatzen diren hazkunde ekonomiko handiko eremuen artean (Silicon Valley, Kalifornian), langabeak bizi diren eta hain aberatsak ez diren beste batzuen aldean, lana prekarioa eta gaizki ordaindua da, eta zerbitzu publikoak eskasak dira¹¹.

Nazioartean, eredu neoliberal Washingtongo Adostasuna deiturikoan agertu zen globalizazioaren esparruan. Azken hori planetarako helmuga itzulezin gisa aurkeztu zen, eta, azkenean, denei mesede egingo zien. Hala ere, handitu egin zen herrialde aurreratuenen eta aberastasun txikieneko herrialdeen arteko distantzia (nahiz eta baliabide naturalak kodiziatuak izan). Washingtongo Adostasunak, bereziki Munduko Bankuak eta Nazioarteko Diru Funtsak sustatuak, “privatizazioetan, liberalizazioan eta makroegonkortasunean (batez ere prezioen egonkortasunean) oinarritutako garapen-estrategiak gomendatu zituen; murrizketarik gabeko merkatuetan fede handia (justifika daitekeena baino sendagoa) oinarri hartuta predikatutako eta, are gehiago, gobernuaren zeregina ahalik eta gehien murriztera bideraturiko politika multzo bat”. Hala ere, ez zuen interesik izan ekitatean, enpleguan eta erreformek izango luketen eraginean, eta, aldi berean, gehiago zentratzen zen NPG handia lortzean, langileen bizi-mailez edo baliabide naturalak mugagabeak balira bezala erabiltzen dituen eredu ekonomiko baten iraunkortasunaz arduratu ordez¹².

2008ko finantza-krisitik eta COVID-19aren pandemiatik abiatuta, hainbat ekonomialarik, politologok eta filosofo politikok erreformak proposatzen dituzte, hainbat ikuspegitik, pertsonak eta haien beharrak jarduera ekonomikoaren eta politikoaren erdigunera igaro daitezela¹³. Thomas Piketty ekonomialariak, desberdintasunari buruzko adituak, uste du beharrezkoa dela “sistema ekonomikoei buruzko gogoeta egitea epe luzeko ikuspegitik”. Helburua da estatu bakoitzak bere berezitasunekin bat datorren araubide ekonomiko eta politikoa eraikitzea. “Hala ere, funtsezkoa da subiranotasun mota hori helburu unibertsalistetan eta nazioartekoetan oinarrituta eraikitzea,

10 David Harvey, *A short history of neoliberalism*, Oxford University Press, Oxford, 2005, 2. or. (Gaztelaniazko itzulpena: Breve historia del neoliberalismo, Akal, Madril, 2007).

11 Carl Benedikt Frey, *The technology trap. Capital, labor, and power in the age of automation*, Princeton University Press, Princeton, 2019, 260-263 or.

12 Joseph Stiglitz, “Después del consenso de Washington”, *Sin Permiso*, Buenos Aires, 30 de agosto, 2005. También, Joseph Stiglitz, *Making globalisation work*, Penguin, Londres, 2006, 17. or. (Gaztelaniarako itzulpena: Cómo hacer que funcione la globalización, Taurus, Madril, 2016).

13 Egile-zerrenda luzeen artean nabarmentzekoak dira Joseph Stiglitz eta Paul Krugman Ekonomiako Nobel sariak, Thomas Piketty eta James K. Galbraith ekonomialariak, Amartya Sen eta Martha Nussbaum filosofo politikok. Espainian, analisi-lan garrantzitsuak egiten dituzte, besteak beste, *Ekonomia Kritikoaren Elkarteak*: <http://www.asociacioneconomiacritica.org/>; *Krisiari aurre egiteko ekonomialarien taldeak*:

<https://economistasfrentelacrisis.com/>; Mugarik Gabeko Ekonomialariak (Euskadiko ekonomialarien atal bat du) https://ecosfron.org/ikus_baita_ere_krisi_berria_akats_zaharrak_saihestea. *Ekonomista Kritikoaren Adierazpena*, *Ekonomia Kritikoaren Elkarteak*, 2020ko apirilaren 24a, 2020. <http://www.asociacioneconomiacritica.org/nueva-crisis-evitar-los-viejos-errores-manifiesto-de-economistas-critics/>

eta esplizituak izatea herrialde guztiei berdin aplika dakizkiekeen justizia sozial, fiskal eta inguru-meneko irizpideekin”¹⁴.

Finantza-krisiak eta pandemiak ere eragina izan zuten finantza-erakundearen diskurtsoan, eta Estatuak bere ekimena eta lidergoa berreskuratzea proposatu zuten. Erresilientzia Ekonomikoari buruzko G-7 taldeko aditu-taldeak 2021eko urriaren gomendatu zuen Cornwalleko Adostasuna izenekoa ezartzea (urte horretako ekainean G-7ren goi-bilera egin zen leku horretan), sektore publikoaren eta pribatuaren artean bestelako harremana ezartzeko, ekonomia jasangarria, ekitatiboa eta erresilientea sortzeko, paradigma ekonomiko berri baten inguruko mundu-adostasun berri baten testuingurua. Mariana Mazzucato ekonomialariak, Italiako ordezkariak, honako hau azaldu zuen panelean:

“munduak, orain, arriskuak, ziurgabetasunak, asaldura eta aurrekaririk gabeko klimaren degradazioa dituen etorkizunari egin behar dio aurre. Munduko liderrek aukera sinple bat dute: porrot egindako sistema ekonomiko bat babesten jarraitzea, edo Washingtongo Adostasuna desagitea eta nazioarteko kontratu sozial berri batekin ordezkatzeta”.

Mazzucatoren ustez, ezinezkoa da GJHak betetzea, “gizateriak bizirik irauteko mundu-mailako adostasun berri bat” onartzen ez bada. Aditu talde honen txosteneko gomendioaren artean, NBERen txostenarekin guztiz bat datozenak, honako hauek daude:

1. Estatuaren zeregin ekonomikoa suspertzea, deskarbonizazioa ezartzen duten enpresentzako dirulaguntzak bideratuz, krisiei aurrea hartzeko zereginarekin.
2. Ekonomia erresilientea, iraunkorra eta ekitatiboa sortuko duten erakunde publiko-pribatuak sortzea.
3. Ekonomiaren erresilientzia indartzea etorkizuneko arrisku akutuen (adibidez, pandemiak) eta kronikoen (desberdintasuna) aurka.
4. Hazkundera BPGaren edo errentagarritasun finantzarioaren arabera neurtzetik asmo handiko helburu bateratuak lortzearen ondoriozko arrakasta ebaluatzerara pasatzea.
5. COVID-19aren pandemiaren aurkako txertoak eskuratzeko ekitatea bermatzea.
6. Epe luzean balioa sortzera bideratutako estatu-inbertsio handiagoa izatea, eta ez epe laburrerako onura pribatuak.
7. Europan ikerketa-zentro bat sortzea, atmosferako karbono dioxidoa ezabatzeko eta ekonomia berderako trantsizioa egiteko hainbat sektoretan, hala nola garraioan, abiazioan, altzairuan eta zementuan¹⁵.

5. Oinarri teorikoa

Gure Agenda Bateratuaren Txostenak lehen laburtutako gaiak aurkezten ditu, modu ez-linealean lotuz (hurbilketa oso ondo islatzen da testuarekin batera doazen grafikoetan), eta hiru sarrera-ate hartzen ditu. Lehenengoa metodologikoa da, bigarrena kontzeptuala, eta hirugarrena, estrategia bat etorkizuneko arriskuen aurrean.

a. *Lehenengoa, konplexutasunaren teoria*, gizateriak aurre egin behar dien arazoaren dinamika eta horien arteko elkarreaginak aztertzeko. Mundu-sistema (politikoa, ekonomikoa, soziala, kulturala) elkarren artean elkarreagiten duten elementuen sare batek osatutako osotasuntzat hartu behar da, eta konbinatu egiten dira, beti aurreikusi ezin diren dinamika eta portaera berriak sortuz. Konplexutasuna sistema irekien, jariatkorren eta ustekabekoen ezaugarriak dagokie, Brussetek, De Coning-ek eta Hughesek azaltzen dutenaren arabera¹⁶. Interkonexioen ondorioz multzo bat osatzen duen elementu-komunitatea da sistema. *Kon-*

14 Thomas Piketty, *Una breve historia de la igualdad*, Ediciones Deusto, Bartzelona, 2021, 284-290 or.

15 Mariana Mazzucato, “Un nuevo consenso económico mundial”, *El País*, 2021eko urriaren 15a. Ikus, halaber, Mariana Mazzucato, *No desaprovechemos esta crisis*, Galaxia Gutenberg, Bartzelona, 2021.

16 Emery Brusset, Cedric de Coning y Bryn Hugues (Eds.), *Complexity thinking for peacebuilding. Practice and evaluation*, Palgrave Macmillan, London, 2016.

plexutasuna ez da konplikazioaren sinonimoa; aitzitik, zerbait konplexua dela aitortzeak kaosa hautematea saihesten du eta egoera jakin batzuk ulertzeko eta haietan jarduteko modu eraginkorragoan jarduteko aukera ematen du.

Sistema konplexuetan, zatiek guztizkoaren batura egiten dute. Zati bakoitza isolatu, aztertu eta erreproduzitu daiteke, multzoa aldatu gabe. Sistema konplexuetan, ordea, elementuak elkarri konektatuta daude, eta horietako batean gertatzen diren aldaketek zuzenean edo zeharka eragiten diete besteei, eta ustekabeko eta nahi gabeko ondorioak eragin ditzakete.

Sistema konplexu horiek, Coning-en arabera, egokitzeko eta portaera berriak sortzeko gaitasuna dute, beren elementuen artean interakzio ez-linealak sortuz. "Gizarte-sistemak oso dinamikoak direnez, ez linealak eta gorabidean daudenak, ezin da legerik edo arau orokorrik aurkitu gizarte edo komunitate jakin batek nola jokatu duen ziurtasunez iragartzen lagunduko digutenik (...). Ziurgabetasun hori sistema konplexuen berezko ezaugarria da, eta ez ezagutza akastun baten edo analisi, plangintza edo ezarpen desegoki baten emaitza". Harremanak eta ziurgabetasuna onartzeak arazoak beste era batera pentsatzera behartzen gaitu¹⁷.

Daniel Innerarity Euskal Herriko Unibertsitateko Ikerbasqueko ikerlariak eta Gobernantza Demokratikoaren Institutuko zuzendariak adierazi du konplexutasunaren ezaugarri bat "gizartearen elementuen arteko interdependentzia dela, eta elementu horiek autonomia-tzeaz eta desberdintzeaz gain, modu askotan elkarri eragiten diotela. Sistema bat mendeko aldagaien multzo bat da. Gertaera, ekintza eta egituren arteko interdependentziak zabaldu eta dentsifikatu egiten direlako gertatzen da konplexutasunaren areagotzea, batez ere horrek guztiak ustekabeko konbinazioak eragiten dituenean. Sistema konplexuen ezaugarri nagusia aktore kopurua eta haien artean jarduten duten faktoreak dira"¹⁸.

b. *Bigarrena, Antropozenoaren teoria*: lehen aldia da gizateriaren historian, non biosferaren oraina eta etorkizuna giza ekintzaren mende dauden (iraganean izandako aldaketa handiak inpaktu geologikoen ondorioak izan ziren). Giza aztarna planetako leku baztertuenetan ere agertzen da, eta nahi ez diren ondorioak sortzen ditu, batzuk iraupen luzeak eta beste batzuk atzeraezinak¹⁹.

"Azken 50 urteetan, Stockholm International Peace Research Institute-ren (SIPRI) azterlan bat azaldu du. Denboraren eta espazioaren bitartez ingurumen-kostuak kanporatzea hain ohikoa izan da ezen boterea, hezkuntza eta dirua dutenek oso gutxitan hartu behar izaten baitute beren gain beren ekintzen ondorio sozialen eta ekologikoen erantzukizuna. Nazioarteko ingurumen-lankidetzak, erakundeen eraikuntzak eta gobernantzak hamarkada asko eman dituzten arren, kontsumo handiko bizimoduaren hedapenak itzal luzeak proiektatu ditu urruneko lurretan, eta horren ondorioz, glaziarrik urtzea, ozeano azidotuak, habitat naturalen aurrekaririk gabeko galera eta espezieen desagertze masiboa gertatu dira".

Antropozenoak, azterketak definitzen du, "milurtekoaren aldaketan sortutako terminoa da ingurumen-eraldaketa sakon horiek deskribatzeko. Kontzeptu berri eta arriskutsu bati egiten dio erreferentzia, planetaren historian, gizateriaren gizarte- eta ekonomia-jarduerak, funtsean, denok menpean ditugun sistemen planetako bizi-euskarria ahultzen eta aldatzen ari direnean"²⁰.

Gobernuen, enpresen eta gizarte zibilaren artean eztabaidatzen ari den agenda berdeak, eskualdeetatik hasi eta Europar Batasunaren gisako guneetaraino, ekoizpen- eta kontsumo-sistemen trantsizioa eta eraldaketa proposatzen du, hazkunde ekonomiko jasangarria lortzeko, emisioak murrizteko, egokitzeko ahaleginak handitzeko eta finan-

17 Cedric de Coning, "Insights from Complexity Theory for Peace and Conflict Studies", *Complexity 4 Peace Operations*, 2020ko uztailaren 25a. <https://cedricdeconing.net/2020/07/25/insights-from-complexity-theory-for-peace-and-conflict-studies/>

18 Daniel Innerarity, *Una teoría de la democracia compleja. Gobernar en el siglo XXI*, Galaxia Gutenberg, Bartzelona, 2020, 87 or.

19 Thomas Hylland Eriksen, *Overheating. An Anthropology of Accelerated Change*, Pluto Press, London, 2016, 16-17 or.

20 Eva Löwbrand, Malin Mobjörk y Rickard Söder, "One earth, multiple worlds: Securing collective survival on a human dominated planet, en Eva Löwbrand y Malin Mobjörk (Eds.), *Anthropocene (In)securities Reflections on Collective Survival. 50 Years After the Stockholm Conference*, SIPRI Research Report N° 26, Oxford University Press, 2021, 2-3 or.

tzaketa-fluxuak hobetzeko, industria berriztagarriak zabaltzeko, energia aurrezten duten teknologiak sustatzeko eta 2050ean ikatzik gabeko mundua lortzeko²¹.

Gure Agenda Bateratuak adierazten duenez, “erregai fosilak, produktu kimikoak eta beste kutsatzaile batzuk erretzearen ondoriozko kutsadura atmosferikoak zazpi milioi heriotza eragiten ditu urtean, eta urtean 5.000 milioi dolar inguruko kostua du. Ekonomia berdera igarotzeak, egungo egoerari eutsi beharrean, 26 bilioi dolarreko zuzeneko onura ekonomikoa ekarriko du 2030era arte, eta karbono-emisio txikiko 65 milioi lanpostu berri baino gehiago sortuko ditu”.

c. *Hirugarrena, prebentzioa*, pandemien, ingurumen-hondamendien eta gatazka armatuen aurrean garatu beharreko *oinarrizko printzipio gisa*. Medikuntza modernoarekin eta osasun globalean espezializatutako institutuen analisiekin bat etorritik, txostenak gomendatzen du estatuen eta komunitateen prestakuntza konbinatuko duen ikuspegi bat hartzea, erantzuteko gaitasuna eta erresilientzia sortzeko prebentzioarekin batera²².

Prebentzioaren barruan, idazkari nagusiak arreta berezia jartzen du gatazka armatuei aurrea hartzeko moduan. Gai hori agintaldiaren hasieratik planteatu zuen, NBEren Bazar Nagusiaren eta aditu-taldean adierazpen, gomendio eta proposamen ugarian oinarrituta. Horiek gomendatzen zuten ez itzarotea gatazkek lehertu arte, baizik eta sistema aldeaniztunean, nazionalean eta eskualdekoan dauden mekanismoak eta esperientziak erabiltzea gatazkek saihesteko²³.

Bakea ondasun publiko global gisa babestu eta kudeatzeko, txostenak etengabeko prozesu gisa bideratzea planteatzen du, azpian dauden faktoreak eta gatazkei eusten dieten eragin-sistemak ulertzen saiatzea, segurtasun kolektiboko erantzun eraginkorragoak adosteko ahaleginak areagotzea eta sortzen ari diren arriskuak kudeatzeko neurri multzo bat hartzea. Besteak beste, Bakerako Agenda Berria egitea, honako hauek ardatz hartuta:

- I. Arrisku estrategikoak murriztea.
- II. Bakerako eta segurtasunerako arrisku berrien aurreikuspena eta detekzioa indartzea.
- III. Indarkeriari modu holistikoa heldzea, emakumeen eta neskatoen aurkako indarkeria eta haren segurtasuna barne, GJHen 16.1 Helburuarekin koordinatuta.
- IV. Bakearen prebentzioan eta finkapenean inbertitzea.
- V. Eskualdeko prebentzio-jarduerak babestea.
- VI. NBEk aldizkako txostenak egitea prebentzio estrategikoari eta arrisku globalei buruz, alerta goiztiarren ariketak egitea, krisi konplexuei aurre egiteko larrialdi-plataforma bat sortzea, eta Etorkezaren Gailurra egitea.

6. Kontratu sozial berri baten oinarriak

Txostenaren puntu garrantzitsu bat honako hau da: demokrazia babestuko duen kontratu sozial berritua sustatzeko proposamena, eta, aldi berean, aurrerapen teknologikoak erabiliz (adimen artifiziala, adibidez) pertsonak erdigunean jarriko dituen sistema ekonomiko baten oinarriak ezartzea, eta gizartearen barruko elkartasuna.

21 “The UN Security Council and Climate Change”, Security Council Report, *Research Report*, Nueva York, junio, 2021. http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/climate_security_2021.pdf; Ikus Nazio Batuen COP 27 bileraren agenda, adierazpenak eta dokumentuak, Egipton 2022ko azaroan egindakoak. <https://unfccc.int/>

22 Elizabeth Diago-Navarro, Oriana Ramírez, Marta Rodó, Gonzalo Fanjul, Elisabeth Cardis, “¿Cómo podemos estar mejor preparados para la próxima crisis de salud pública? Lecciones aprendidas de la pandemia del COVID-19”, *Análisis documental*, ISGlobal, Bartzelona, 2021eko azaroak 21. www.isglobal.org/documents/10179/9837294/ISGlobal_informe_NextCrisis_A4_ES/f01ce4cf-498f-454c-9432-d01c555c817f; Bill Gates, *Cómo evitar la próxima pandemia*, Plaza & Janés, Bartzelona, 2022.

23 Nazio Batuek eta Munduko Bankuak baterako txosten bat argitaratu zuten gatazken prebentzioari buruz, Guterres Idazkaritza Nagusira iritsi zenean: Pathways for Peace: Inclusive Approaches to Preventing Violent Conflict, NBE-Banco Mundial, New York, 2018.

Kontratu soziala – Bi definizio

Kontratu soziala da konstituzio-sistema modernoaren oinarria. Hainbat definizioaren artean, Ekonomiako Lankidetzak eta Garapenerako Antolakundeak (ELGA) honako hau azaltzen du:

“Kontratu soziala honako hauen arteko interakzioetatik sortzen da: a) gizarte jakin bateko estatu jakin bati buruz dituen itxaropenak; b) estatuak zerbitzuak emateko duen gaitasuna, segurtasuna barne, eta bere biztanleriatik eta lurraldetik zerbitzu horiek emateko diru-sarrerak lortzeko duen gaitasuna (neurri batean, baliabide ekonomikoaren arabera); eta c) eliteek Estatuaren baliabideak bideratzeko duten borondatea eta gizarte-itxaropenak betetzeko duten gaitasuna. Modu erabakigarrian, d) Estatuaren eta gizartearen arteko negoziazioa ezartzeko, indartzeko eta instituzionalizatzeko prozesu politikoak egoteak eragiten du. Azkenik, e) legimititateak eginkizun osagarri konplexua du itxaropenak eratzean eta prozesu politikoa erraztean. Legimititatea sortzen eta berritzen da (edo, aitzitik, higatzen da) beste lau faktoreen arteko interakzioetatik. Oro har, faktore horien interakzioak akordio dinamiko bat eratzen du Estatuaren eta gizartearen artean, elkarrekiko eginkizunei eta erantzukizunei buruz: kontratu sozial bat”. Iturria: *Concepts and Dilemmas of State-building in Fragile Situations: From Fragility to Resilience*, ELGA, Paris, 2018, 17. or.).

Bestalde, Garapenerako Nazio Batuen Programaren (UNDP) dokumentu batek honela definitzen du: “Kontratu soziala prozesu jakin batzuei buruzkoa da; prozesu horien bidez, denek ematen diote baimeana, esplizituki edo isilbidez, Estatuak agintaritzari, eta, horrela, haren askatasunetako batzuk mugatzen dira, babesaren eta segurtasunaren truke, eta ondasun eta zerbitzu publikoak behar bezala hornitzeko. Akordio horrek gizabanakoak eta gizarte-taldeak eskatzen ditu helburu bateratu zabalagoen aldeko legeak, arauak eta jardunbideak betetzeko, hala nola segurtasuna edo babesa, eta oinarriko zerbitzuak. Sistema demokratikoetan, kontratu sozial bat benetan osoa da estatuak erabaki politikoak hartzeko prozesuetan parte-hartze esanguratsua izateko aukera ematen duenean. Kontratu sozial baten baliozkotasuna eta legimititatea neurtzeko, gizartearen eta estatuak agintari eta erakundearen itxaropenen eta betebeharren arteko oreka sortzen eta mantentzen duen neurria erabil daiteke, betiere etengabeko fluxuaren testuinguruan”. Iturria: *Engaged Societies, Responsive States: The Social Contract in Situations of Fragility*, UNDP-NOREF, New York, 2016. Ikus: Marco Mezzera, “Social Contracts: How are they linked and where do children, youth and future generations fit in?”, UNICEF, Issue Brief, 2022ko iraila.

Gure Agenda Bateratua gizarte globalari eragiten dioten arazo larrien erantzun gisa heltzen dio kontratu sozialari: herrialdeetako eta herrialdeen arteko diru-sarreraren desberdintasuna eta horren ondorioak (besteak beste, herritarrek demokraziarekiko duten desafekzioa); zerbitzatu behar dituzten herritarren eta estatuak erakundearen arteko abismoa; ingurumen-krisia; genero-desberdintasuna; pandemia berrien aukera; ezagutza zientifikoaren arbuioa; teknologiaren erabilera faltsutasunak desinformatzeko eta zabaltzeko; gorroto politiko eta kulturala; etnonazionalismoa eta gerrak sustatuz.

John Rawls filosofoaren ustez, justiziaren teoriari dagokionez kontratu sozialari buruzko teoriko garrantzitsuenetako bat, bidezko gizarte bat existitzen da oinarriko erakundeak modu eraginkorrean bi printzipioak arautzen dituztenean:

“Lehenik eta behin, pertsona bakoitzak eskubide bera izan behar du oinarriko askatasun berdinen sistema zabalago baterako, eta sistema hori bateragarria izan behar da guztientzat antzeko askatasun-sistema batekin.

Bigarrenik, desberdintasun ekonomikoak eta sozialak artikulatu behar dira, eta, aldi berean, a) egoera txarrean dauden onura handiagoa ekarri behar dute, aurrezki justuen printzipioarekin bateragarria, eta b) pertsona guztientzat eskuragarri dauden karguen eta posizioei atxikita egon behar dute, aukera-berdintasun berdineko baldintzetan”²⁴.

Guterres idazkari nagusiak kontratu soziala jorratu du, eta, lehenik eta behin, giza eskubideen indarraldiari garrantzi berezia eman dio, espazio nazionaletik haratago joanez eta gobernagarritasun-maila

24 M.A. Rodilla a John Rawls, *Justicia como equidad. Materiales para una teoría de la justicia* hitzaurrean aipatua, Tecnos, Madril, 2017, 33-34. or.

desberdinetarako akordioak proposatuz, maila globalak, eskualdekoak eta tokikoak lotuko dituen *interkonektatutako multilateralismoaren* esparruan.

Bigarrenik, *elkartasunerako* deia egiten du, oinarrizko balio gisa, eta, “horren arabera, munduko arazoei aurre egin behar zaie, kostuak eta kargak ekitatearen eta justizia sozialaren oinarrizko printzipioen arabera zuzen bana daitezten, eta sufritzen dutenek edo onura gutxiago jasotzen dutenek onura gehien jasotzen dutenen laguntza jaso dezaten”. Elkartasun hori gazteengana eta etorkizuneko belaunaldiengana zabaldu behar da²⁵.

Bi gai horietatik abiatuta, *gure kontratu soziala berritzean* oinarritutako bide bat proposatzen du, mende honetako erronkei egokitua, eta funtsezko faktoretzat jotzen da, gazteei eta etorkizuneko belaunaldiei etorkizun hobeak uzteko lan egiteko premiarekin batera, eta *itun global berri batekin* osatuta:

“Gobernuen eta herritarren arteko gizarte-kontratua berritzeko ordua da, eta gizarte bakoitzaren barruan, konfiantza berrezartzeko eta giza eskubideen ikuskera zabal bati heltzeko ordua. Jendeak emaitza zehatzak behar ditu bere eguneroko bizitzan. Ildo horretan, emakume eta neskatuei berdintasunezko parte-hartzea eman behar zaie, horiek gabe ezinezkoa baita benetako kontratu soziala lortzea. Era berean, gobernantza-mekanismoak eguneratu behar dira ondasun publiko hobeak emateko, eta gizarte-babesa, osasun-estaldura, hezkuntza, lanbide-heziketa, lan duina eta etxebizitza unibertsalizatuko dituen aro bati ekin behar zaio, bai eta 2030erako Interneterako sarbidea ere, funtsezko giza eskubide gisa”.

Ondorioz, “herrialde guztiak gonbidatzen ditu nazio mailan kontsulta inklusiboak eta emankorrak egitera, herritar guztiei entzuteko eta beren herrialdearen etorkizuna imajinatzen laguntzeko”.

Hala ere, txostenak azpimarratzen du XXI. mendean *berritutako kontratu sozial* orok kontuan hartu behar duela Estatuarekiko eta demokraziarekiko mesfidantza orokortua dagoela, eta hiru zutabetan oinarritu behar duela:

a) *Erakunde publikoekiko konfiantza indartzea*, herritarrei kontsultak eginez (foroak), oinarrizko ondasunak emanez, zerbitzu publikoak hobetuz eta funtzionarioak prestatuz, eta kontuak emanez.

b) *Inklusioa, babesa eta parte-hartzea*. Atal honetan, garrantzi berezia du justizia-sistemak hobetzeak. Idazkari nagusiak azaldu duenez, munduko 1.500 milioi pertsona inguru, eta horien artean bereziki emakumeak, baztertuta daude, ez dute aukerarik beren eskubideak zaintzen dituzten *sistema judizialetera* jotzeko, gatazkak modu baketsuan konpontzeko, eta zigor-erloto, zibileko edo administrazioko justiziako arazoez arduratzeko. Ezin dira legeetan babestu indarkeriatik eta delinkuentziatik defendatzeko, edo beren interesen aurka ustelkeriatzat eta aliatutzat hartzen duten Estatutik babesteko. Beraz, *Zuzenbide Estatuaren ikuskera berrikustea* eta ustelkeriaren aurkako neurriak indartzea proposatzen du.

c) Neurri batzuk hartzea *diskriminazioari aurre egiteko, eta ziurtatzea giza eskubideak babesten direla* eta pertsonen beren *oinarrizko premiak* ase ditzaketela. Elikadura, osasunaren arreta, ura eta saneamendua, hezkuntza eta lan duina oinarrizko giza eskubideak dira.

Beraz, gizarte-babesaren estaldura unibertsala lortzeko neurriak bizkortzea proposatzen du. 4.000 milioi pertsona inguruk oraindik ez dute halakorik. Helburua da osasun-arretarako sarbide unibertsala eta diru-sarreraren oinarrizko segurtasuna izatea haurrentzat, lan egin ezin duten pertsonentzat eta adinekoentzat. Era berean, sektore informala gizarte-babeseko esparruetan pixkanaka xertatzea proposatzen du. Lanaren Nazioarteko Erakundeak (ILO), gaur egun, Gizarte Babeserako Mundu Funtsa sortzea aztertzen ari da²⁶.

25 Oxfordeko Unibertsitateko William MacAskill filosofoak planteatzen duenez, *What we owe the future* (Zer zor diogu etorkizunari), (Basic Books, New York, 2022) gure ondorengo potentzialek jasoko duten munduaz arduratu behar dugu. Ikuspegi moral batetik, gaur egun hartzen diren erabakiek eta ekintzek, zientziaren, ekonomiaren edo gerraren eremuetan, gure ondorengo bizitza nolakoa izango den zehatzuko dute. Horren ondorioa da nahitaez aldatu behar ditugula industria- eta landa-ekoizpeneko moduak, karbono-emisioak geldiarazi behar ditugula, gerra nuklearra edo biokimikoa saihestu behar dugula, eta adimen artifiziala nola erabiltzen den jarraitu behar dugula.

26 Gizarte-babesari buruzko Munduko Txostena 2020-2022: La protección social en la encrucijada – en busca de un futuro mejor, Lanaren Mundu Erakundea, Geneva, 2022.

https://www.ilo.org/secsoc/information-resources/publications-and-tools/books-and-reports/WCMS_842103/lang-es/index.htm

Funtsezkotzat jotzen du hainbat perspektiba dituzten *zerga-sistemak* ezartzea: progresiboa izatea, elkartasun-printzipioan oinarritua eta desberdintasunari aurre egiteko; gardena izatea, herritar guztienganako politika publikoak finantzatzeko; eta ustelkeriaren eta kapital-ihesaren aurkako neurriei eta horien kanal anitzei lotuta egotea. Neurri horiek nazioarteko zerga-sistemaren erreforma batekin koordinatu behar dira, baita txostenean aipatzen diren legez kontrako finantza-fluxuekin ere. Gaur egun dituen gabeziak *nazio-mailan ihes egitea* ahalbidetzen dute, herrialde aberatsei, tartekoei eta pobreei baliabide masiboak kenduz beren politika publikoetarako eta garapenerako.

Ihes fiskalagatik galdutako baliabideak

Mundu osoko gobernuek 500.000 milioi dolar inguru galtzen dituzte urtero diru-sarrera fiskaletan, zerga-abusu globalaren ondorioz, Tax Justice Network, Global Alliance for Tax Justice eta Public Services International munduko sindikatu-federazioaren *El Estado de la justicia fiscal 2021* txostenaren arabera. Herrialdeek ez dituzte 312.000 milioi dolar inguru biltzen urtean, korporazio multinazionalen abusu fiskalengatik, eta 171.000 milioi gehiago banakako zergetatik ihes egiteagatik. Zenbaki horiek gobernuen zuzeneko galerak dira, eta ziurrenik "icebergaren punta" baino ez dira izango. Iturria: Sean McGoey, "Nearly \$500 billion lost yearly to global tax abuse due mostly to corporations, new analysis says", International Consortium of Investigative Journalism, azaroaren 19a, 2021.

<https://www.icij.org/inside-icij/2021/11/nearly-500-billion-lost-yearly-to-global-tax-abuse-due-mostly-to-corporations-new-analysis-says/>; Gabriel Zucman, *La riqueza oculta de las naciones*, Pasado y Presente, Bartzelona, 2014; Bastian Obermayer eta Frederik Obermaier, *Los Papeles de Panamá*, Península, Barcelona, 2016.

Txostenak zeregin berezia esleitzen dio sektore pribatuari, "balantza makurtzeko gaitasun handia duelako planteatzen zaizkigun erronka zailenetako askori aurre egiteko. Sektore pribatuak erantzukizunez berritzeko eta teknologia justiziarekin aprobetxatzeko konpromisoak abiapuntu ona dira, bai eta inklusioa, giza eskubideak eta garapen jasangarria babesten dituzten negozio-ereduak ere, hala nola ingurumen-, gizarte- eta gobernantza-faktoreak kontuan hartzen dituzten inbertsio-funtsak".

Nazio Batuen Gizarte Garapenari buruzko Ikerketa Institutuarentzat (UNRISD), kontratu sozialak:

"lehenik eta behin, guztiontzako giza eskubideak bermatzea; garrantzitsuena dena, hau da, aurreko gizarte-kontratuen onura osoa jasotzen ez dutenak barne hartzea, hala nola emakumeak, langile informalak eta migratzaileak. Bigarrenik, guztiei askatasun handiagoa bermatzea azkar aldatzen den mundu honetan, baita segurtasuna eta babesa ere, erronka berriak sortu ahala. Hirugarrenik, ekonomien eta gizarteen eraldaketa bultzatzea, klima-aldaketa eta ingurumenaren suntsipena geldiarazteko"²⁷.

2019ko ekainean, Erroman bildu ziren Ekonomia eta Gizarte Kontseilu nazionalak eta Europako Ekonomia eta Gizarte Kontseilua, Europaren garapen jasangarrian eta Gizarte Eskubideen Europako Zutabearen duten zeregina eztabaidatzeko. Bileraren ondorioetan adierazi zuten Garapen Jasangarriko 2030 Agenda "izan litekeela XXI. mendeko kontratu sozialaren oinarria". 2030 Agendak "Europar Batasunaren lehentasun eztabaidaezina eta globala izan behar du datorren hamarkadarako, landu behar ditugun funtsezko bost trantsizioei erantzun diezaiekeelako: ekonomiari, energiari eta ekologiarri, gizarte-erlaldaketa zabalari, demokrazia parte-hartzaileari eta nazioarteko harremanetan geopolitikari"²⁸.

27 UNRISD, "A New Eco-Social Contract. Vital to Deliver the 2030 Agenda for Development", *Issue Brief 11*, Geneva, martxo, 2021, <https://www.unrisd.org/en/library/publications/a-new-eco-social-contract-vital-to-deliver-the-2030-agenda-for-sustainable-development>

28 "Sustainable Development Agenda could be basis for social contract of 21st century, say Europe's Economic and Social Councils to new EU leaders", European Economic and Social Committee, 2019ko ekainaren 17a. <https://www.eesc.europa.eu/en/news-media/press-releases/sustainable-development-agenda-could-be-basis-social-contract-21st-century-say-europes-economic-and-social-councils-new>

7. Sektore arteko beste elkarte bat

UNSGren txostenak ez du jasotzen kontratu sozialaren kontzeptuak filosofia politikoan izan duen historiari buruzko gogoetarik. Baina azken urteetan, bereziki COVID-19aren pandemiatik aurrera, hainbat egilek aurkeztu dituzten ideiekin lotzen da, eta adibide batzuk nabarmentzen dira horien artean.

Minouche Shafik London School of Economics-eko zuzendari eta Munduko Bankuko lehendakariorde ohiak *What we owe to each other* gizarte globalaren zati handi bati eragiten dioten disfunczioak aztertzen ditu, besteak beste, desberdintasunari, langabeziari edo enplegu prekarioari, hezkuntza-eta osasun-zerbitzu publikoetarako sarbiderik ezari eta ingurumen-inpaktuari dagokienez. Egileak kontratu soziala aipatzen du gizabanakoen, enpresen, gizarte zibilaren eta Estatuaren arteko aliantza gisa, onura kolektiboak dituen sistema bat lortzen laguntzeko²⁹.

Shafiken ustez, oinarrizko hiru printzipio bermatu behar dira kontratu sozial bat izateko, "nitaz" gutxiago eta "gutaz" gehiago:

1. *Guztientzako segurtasuna*, bizitza duin baterako gutxieneko mailak bermatzen dituen.
2. *Gaikuntzarako gehieneko inbertsioak*. Ahalik eta gehien inbertitu behar da aukerak sortzen, herritarrak produktiboak izan daitezen eta guztion onerako izan daitezen. Horri laguntzeko, gizarteak karbono-emisioak murrizten edo obesitatea bezalako gizarte-arazoei aurre egiten lagundu behar du.
3. *Arriskuak batera eta eraginkortasunez onartzea*. Hainbat arrisku gizabanakoek, familiek, enplegatzaileek eta Estatuak kudeatu behar dituzte³⁰.

Hainbat herrialdetako esperientzietan oinarrituta, Shakifen arabera, bizitza duina izateko oinarrizko elementuak honako hauek dira: gutxieneko diru-sarrerara bat, hezkuntza bermatua, osasun-arloko oinarrizko laguntzarako sarbidea eta zahartzaroan pobrezia aurrerako babesa. Hezkuntza-sistemek modu demokratikoan prestatu behar dituzte haurrak, diru-sarrerara txikiagoak dituzten sektoreetako haurrak barne. Emakumeekin eta gutxiengoekin ere inklusiboak izan behar dute.

Aldi berean, teknologia hobek hartu behar dira, digitalizazioari eta kudeaketa-praktikei, hezkuntzako inbertsioei eta azpiegiturei arreta berezia eskainiz. Estatuak prestakuntzan inbertitu behar dute, eta sormena eta produktibitatea garatzeko espazioak sortu behar dituzte. Era berean, ekonomia eraldatzea karbono-isurketa gero eta gutxiago sortzeko. Beharrezkoa da hezkuntza, osasunaren zaintza eta eraikuntza digitalizatzea, informazioa, komunikazioak, kazetaritza-bideak eta finantza-bideak digitalizatzen ari diren abiadura berarekin. Etorkizuneko kontratu sozialek, gainera, malgutasunaren eta segurtasunaren arteko oreka gorde beharko dute.

Xosé Carlos Arias (Vigoko Unibertsitatea) eta Antón Costas (Bartzelonako Unibertsitatea) Politika Ekonomikoko katedradunek oparotasunaren lau eredu aurkeztu dituzte *Laberintos de la prosperidad* argitalpenean, pandemiaren ostean identifikatzen dituztenak: merkatu libre, nazionalismoa eta protekzionismoa, errentaren birbanaketa eta banaketa. Ekonomialari horiek azken horren alde egiten dute, enpresa-askatasuna eta ongizate-politikak konbinatzen baititu, inor atzean gera ez dadin "hazkundearen onurez gozatzean".

Arias eta Costas katedradunen proposamenaren helburua da, alde batetik, "banaketan jardutea" enpresa-soberakinaren bidez (adibidez, soldadak hobetuz), eta, bestetik, hezkuntza-politikak eta lanbide-heziketako politikak ezartzea banaketa-aurreko etapan. Horrekin batera, "eskolaurreko irakaskuntzarekin, etxebizitza eskuragarriarekin, enpleguarekiko konpromisoarekin eta immigrazioaren erregulazioarekin lotutako gizarte-eskubide berriak defendatzen dira". Era berean, ingurumen-zeren politikekin, itun berde berri bat proposatzen dute, eta globalizazioa aldatzea, finantzetatik eta merkatarizatik ondasun publiko globalen kudeaketara igaro dadin³¹.

29 Minouche Shafik, *What we owe to each other. A new social contract*, The Bodley Head, Londres, 2021. (Gaztelaniazko itzulpena: *Lo que nos debemos unos a otros*, Paidós, Bartzelona, 2022).

30 *Ibidem.*, 164-165. or. Kontratu sozialaren historiari eta garapenari buruzko sintesi bikaina eskaintzen du liburu honek 1. kapituluari.

31 Xosé Carlos Arias eta Antón Costas, *Laberintos de la prosperidad*, Galaxia Gutenberg, 207-209 or.

Oxfordeko Unibertsitateko Globalizazio eta Garapeneko irakasle eta Munduko Bankuko lehendakariorde ohi Ian Goldinek uste du beharrezkoa dela arrisku sistemikoak murriztuko dituzten politikak izatea, hala nola pandemiak eta klima-aldaketaren ondorioak. Beste neurri batzuen artean, iradokitzen du “lan egin dezaketen guztientzako oinarritzko zerbitzu unibertsalak eta lan-bermeak emateak kontratu sozial berri baten erdigunean egon behar duela”. Erreforma erradikalak behar dira, adierazi duenez, eta hori “kezkarria” izan badaiteke ere, pandemiak, klima-aldaketa gero eta handiagoa, desberdintasunaren gorakada, enplegu-falta eta ezegonkortasuna baino gutxiago dira, eta horiek aurrera egiten jarraituko dute guztia berdin utziz gero³². Erreforma horien artean dago, bereziki, Estatuari berriz ere paper garrantzitsua ematea enplegua sortzeko, aberastasuna birbanatzeko eta klima-aldaketaren gaian esku hartzeko.

Azken puntu horri buruz, Hans Joachim Schellnhuber-ek, Reinhold Leinfelder-ek eta German Advisory Council on Global Change-ko talde batek (Aldaketa Globalari buruzko Alemaniako Aholku Batzordea, WBGU, alemanezko siglak) lan zorrotza egin zuten 2011n iraunkortasunerako trantsiziorako itun sozial baten oinarriari buruz. Egile horientzat, kontratu sozial berri baten ideia:

“Gizateriak klima-aldaketa eta planetarako beste arrisku batzuk saihesteko erantzukizun kolektiboa bere gain hartzeko duen beharraz ari da. Alde batetik, horrek hazkunde ekonomikorako ohiko aukerak nahita mugatzea eskatzen du, gure portaera arduragabearen ondorioak pairatzen ari diren munduko lekuetan, eta bereziki etorkizuneko belaunaldietan, jendeari maniobrak egiteko espazioa ematearen alde. Eraldaketak estatu boteretsua behar du, herritarren parte-hartze zabalaren kontra. Kontratu sozial baten ideiak historia modernoaren Zuzenbide Naturalaren teorietan dagoen jatorrizko kontzeptua beste urrats batera eramaten du. Gaur egungo edizio berrikusiak lau erronka handi jorratu behar ditu:

1. Ekonomia- eta kultura-globalizazio progresiboaren ondorioz, nazio-estatu ezin da jada kontratu-harremanaren oinarri bakartzat hartu. Bertako biztanleek erantzukizunez hartu behar dituzte beren gain arrisku transnazionalak eta arrisku naturalak, bai eta “hirugarrenen” interes legitimoak ere, adibidez, komunitate globaleko beste kide batzuk kontuan hartuta.
2. Kontratu tradizionalaren filosofiak gizarte bateko kide guztiak berdinak direlako uste fikziozkoa suposatzen zuen. Egungo nazioarteko komunitatean baliabideen eta gaitasunen neurritz kanpoko banaketa kontuan hartuta, konpentsazio-mekanismo global eraginkorrek eta bidezkoak izan behar ditugu.
3. Ingurune naturalak garrantzi handiagoa izan behar du kontratu soziala berrikustean.
4. Kontratuak bi protagonista garrantzitsu ekarri behar ditu ekuaziora: autokudeatutako gizarte zibila eta zientzialari adituen komunitatea³³.

Kompentsazio-mekanismoei dagokienez, Jeffrey Sachs ekonomialariak, Social Solutions Development Network (SSDN) erakundeko presidentea (Nazio Batuen ekimen bat), nabarmendu du garrantzitsua dela plan sendo bat garatzea, garapen jasagarria finantzatzeko, 2030 Agenda lortze aldera. “Agenda global hori gauzatu nahi badugu, herrialde pobreentzako estrategia bat behar dugu”, azaldu du. “Finantzaketa hori beharrezkoa da, herrialde horiek, beren kabuz, ezin izango baitiete aurre egin eraldaketei”³⁴. SSDNren urteko txostenak agerian uzten du azken bi urteetan GJHak betetzeko munduko finantzaketa ez dela nahikoa izan, eta gobernuen eta nazioarteko finantza-erakundeen premiazko ekintza-plan bat behar dela³⁵. 2022ko irailera arte, nazioarteko sistemako 190 estatuetatik 19k baino ez zituzten bete klima-aldaketaren aurkako eraldaketa-konpromisoak.

32 Ian Goldin, Rescue. *From a global crisis to a better world*, Spectre, London, 2021, 255-256 or.

33 Hans Joachim Schellnhuber et al., *World in Transition – A Social Contract for Sustainability*, German Advisory Council on Global Change (WBGU), Berlin, 2011, 8 or.

34 “España presentó el SDR en Madrid y organizó el evento Un Nuevo Contrato Social para Abordar los ODS”, Sustainable Development Solutions Network, ekainak 28, 2022. <https://www.unsdsn.org/sdr22-launch-in-spain>

35 Jeffrey D. Sachs et al., *Sustainable Development Report 2022. From Crisis to Sustainable Development: the SDGs as Roadmap to 2030 and Beyond*, Sustainable Development Solutions Network and Bertelsmann Stiftung, Cambridge University Press, Cambridge, 2022.

Ildo beretik, klima-aldaketak larriki eragiten dien Hegoaldeko herrialde batzuek, COP 27 (2022ko azaroa) klima-aldaketari buruzko alderdien konferentzian, eskatu dute herrialde aberatsenek –berotze globalaren arduradun historikoek– konpromiso sakonagoa har dezatela konpentsazio-formulak ezartzeko funts edo mekanismo espezifiko baten bidez. Horretarako, klimaren diplomazian “galerak eta kalteak” esaten zaie inpaktu itzulezinei³⁶. UNSGk, COP 27aren inaugurazioan, adierazi zuen beharrezkoa dela *itun global bat*, non herrialde guztiek “ahalegin gehigarriak egingo dituzten emisioak murrizteko, eta nazio aberatsenek eta nazioarteko finantza-erakundeek laguntza emango dieten gorabidean dauden ekonomiei”.

Hegoaldean klima-aldaketari aurre egiteko laguntza

“Herrialde aberatsek ere finantza-laguntza handiagoa eman beharko diete herrialde pobrenei klima-aldaketa arintzeko eta horretara egokitzeko; finantzaketa izango da COP 27aren gai erabakigarria. Nazio aberatsek konpromisoa hartu zuten urtean 100.000 milioi dolar mobilizatzeko 2020rako, baina oraindik 17.000 milioi dolar inguru falta zaizkie. Iaz, 2023rako helburua lortzeko eta 2025ean hasteko akordio berri bat negoziatzeko konpromisoa hartu zuten. Askoz haratago joan behar dute.

Gainera, finantzaketaren zati askoz handiago bat klima-aldaketaren ondorioetara egokitzeko erabili beharko litzateke, alerta meteorologikoko sistemetatik hasi eta klimarekiko erresistentea den azpiegiturara eta nekazaritza-metodo berrietara iritsi arte. Horretarako, NBK esan du garapen bidean dauden herrialdeek 340.000 milioi dolar beharko dituztela urtean 2030erako. Finantzaketa diru-laguntza gisa eman beharko litzateke, herrialde pobreak are gehiago zorpetu daitezzen bultzatzen duten maileguen ordeztu”. Iturria: *Financial Times*-eko Argitalpen Batzordea, azaroaren 6a, 2022 <https://www.ft.com/content/a43427ac-0e7e-48bf-8c3e-4165179aff4>

8. Ondorioak: ekintza politikoaren gida bat

Gure Agenda Bateratuak identifikatzen dituen arazoak eta idazkari nagusiak proposatutako neurriak ekintza politikoaren gida dira, maila globalean, eskualdekoan eta tokikoan³⁷. Puntu horretan datza bere arrakastarik handienetako bat. Hamarkadetan egindako txosten eta gomendio gehienetan, Nazio Batuek dei egiten zieten estatuei, beren legeria eta politika nazionaletan eta nazioarteko akordioetan txerta zitzaten³⁸.

GJHei buruzko lege-betebehar bat izateak ondorioak izango lituzke 2030 Agendaren ez-betetzeetan edo haren aurkako jarduketetan. Estatuko eragileei eta estatukoak ez direnei zuzentzen zaienez, UNSGk bien arteko harreman politikoa eskatzen du arau-agenda bat arau juridiko eta erabaki politiko bihur dadin, eta, betetzen ez badira, ondorioak izango ditu Nazioarteko Zuzenbidean. Era berean, “klima-aldaketaren inpaktuek Nazioarteko Zuzenbidearen nozio tradizionalai egiten diete aurre, bereziki lurralde-subiranotasunaren printzipioarekin, lurralde definituaren presuntzioarekin eta itsas muga finkoekin, eta Estatuaren erantzukizunari, erantzukizun-presuntzioarekin eta erreparatzeko betebeharrarekin”³⁹.

Gure Agenda Bateratuaren mezua nazioarteko sistemako aktore-kate bati zuzentzen zaio, Erakundeari berari egindako gomendioetatik hasi eta tokiko gobernuen eta komunitateen parte-hartzeraino. Innerarityk dioenez, “edozein esku-hartze estrategia, arrakasta izan nahi badu, aurrera eraman beharreko estrategiatzat hartu behar da, ez *kontra*, baizik eta *elkarren artean* jarduten duten sistemen bitartekotzat”⁴⁰.

36 Manuel Planelles, “Los países más vulnerables exigen que se los compense por una crisis climática que los entienda en la pobreza”, *El País*, azaroak 6, 2022. https://elpais.com/clima-y-medio-ambiente/2022-11-06/el-sur-global-pide-cuentas-por-una-crisis-climatica-que-le-entienda-en-la-pobreza.html?event_log=oklogin

37 GJHen gomendioen eta Nazioarteko Zuzenbidean duten aplikazioaren arteko harremanari buruz, ikus Carlos Fernández-Liesa, “El desarrollo sostenible y la teoría del derecho internacional”, *Iberoamerican Journal of Development Studies*, 11. bol, 2. zbka, 2022, 54-77 or.

38 “International Human Rights Law and the 2030 Agenda for Sustainable Development”, *Social Development Bulletin*, United Nations, Economic and Social Commission for Western Asia, Volumen 6, Número 3. <https://archive.unescwa.org>

39 Nico Schrijver, “The Impact of Climate Change: Challenges for International Law,” Ulrich Fastenrath (ed.), Rudolf Geiger (ed.), Daniel-Erasmus Khan (ed.), Andreas Paulus (ed.), Sabine von Schorlemer (ed.), Christoph Vedder (ed.), *From Bilateralism to Community Interest: Essays in Honour of Bruno Simma*, Oxford University Press, 2011. <https://academic.oup.com/book/7421>

40 Innerarity, *Una teoría de la democracia*, 92 or.

Txostenak proposatzen duen multilateralismo inklusiboak gomendatzen du “Eskualde guztietako eta tamaina guztietako Estatuak izan dezatela benetako aukera ekintza kolektiboetan parte hartzeko eta, bereziki, garapen bidean dauden herrialdeek eragin handiagoa izan dezaten mundu mailan hartzen diren erabakietan”. Nazioarteko agentzia eta erakunde ugarien demokratizaziorako deia da hori.

Multilateralismo hedatu horrek, estatuaz gain, solaskide-talde zabal bat barne hartu behar du: “gobernuz kanpoko erakundeak, parlamentuak, nazioz azpiko agintariak (hiriak eta tokiko eta eskualdeko gobernua), gizarte zibila, erakunde konfesionalak, unibertsitateak, ikertzaileak eta espezialistak, sindikatuak, sektore pribatuak eta industrialak, eta toki- eta herri-mugimenduak, hala nola emakumeak eta gazteak zuzendutakoak”.

Txostenak Estatu aldaketa-politiken eta horien erantzukizunen erdigunean jartzen du, baina estatuz kanpoko beste eragile batzuk ere hartzen ditu barnean, “eztabaidetan parte hartu behar dutenak eta beren konpromisoen kontuak eman behar dituztenak. Ikuspegi inklusiboek bereziki aitortzen dute parlamentuen, hirien eta nazioz azpiko beste agintaritzak batzuen eginkizuna: adibidez, Garapen Jasangarriko Helburuak ezartzeko borondatezko tokiko azterketak eredu izan daitezke beste jardura batzuetarako. Gizarte zibilak ere sektore desberdinetan eta foro multilateraletan egiten dugun lanaren parte izan behar du”.

Euskadiren kasuan, Gobernuak GJHen 2030 Agendarekiko duen interesa, Nazio Batuen Local 2030 Koalizioa plataformaren Idazkaritzaren presentzia, gizarte-kontratu berri bat sustatzeko interesa eta gizarte zibil aktibo baten presentzia faktore lagungarriak dira estatuz azpiko eragile baten eta Nazio Batuen arteko lotura-esperientzia garrantzitsu bat aurrera eramateko multilateralismo aktiboaren esparruan.

Metodologiagatik eta aurkezten dituen proposamenengatik, *Gure Agenda Bateratua* balio bereziko dokumentua da, eta estatuz kanpoko eragileen politika publikoak eta lan-agendak lantzeko balio beharko luke, GJHak betetzeko, komunitate globalaren mesedetan.

Mariano Aguirre nazioarteko gaien analista da. *Associate Fellow de Chatham House* (London) da, eta Friedrich Ebert Fundazioaren Segurtasun Inklusibo eta Jasangarriko Latinoamerikako Sarea koordinatzen du. Nazio Batuen Kolonbiako Koordinatzaile Egoiliarren Bulegoko aholkularia izan da, Norwegian Centre for Conflict Resolution (NOREF) zentroko zuzendaria Oslon, eta bake- eta segurtasun-programen koordinatzailea Ford Fundazioan, New Yorken. Deustuko Unibertsitateko Giza Eskubideen Institutuko Aholku Batzordeko kidea da, eta unibertsitate bereko NOHA masterreko irakaslea. Egileak eskertu egiten ditu Mabel González Busteloren eta Jonan Fernandezen iruzkinak eta Marco Mezzera enpresaren iradokizun bibliografikoak.

OHARRA: Bilduma honetako txostenetan azaldutako analisiak, gogoetak, argudioak edo proposamenak egileei dagozkie, eta ez dute zertan Eusko Jaurlaritzaren iritzia ordezkatzen.